אבל יתרות לית לן בה. אלא גורלן: **מחזי כמנומר.** [1]כשכותב ומגיה בו השיטין את מה שחיסר: **הוה ליה יתירות בספריה.** ד׳ בכל דף[ו]: **מקצר.** השיטין והולך עד שיגמור לעיני כל ישראל בסוף הדף לזה[ז]: **כי קאמר רב.** יגמור באמצע הדף:

בחומשין. קא ס״ד בשאר חומשין שאין עשויין כקדושת ספר תורה אבל עשויין הן בגליון כס״ת: **בחומשין של ס״ת.** כגון (בראשית ט)[ד] ויישב אהרון במלרים וכגון בכל מסעיהם (ג) (שמות מ)[ה] ובהר סיני (ויקרא כז)[ו] וירדן יריחו (במדבר לו)[ז] יכול לכתוב באמצע הדף כדרך שגומר בשאר חומשין שאין של ס״ת אבל לעיני כל ישראל מודי דבסוף הדף: **אף באמצע שיטה.** ובאמצע הדף[ט]: **באמצע שיטה דווקא.** ולא באמצע הדף: **שמנה פסוקים.** מוימנת [י] משה: **יחיד קורא אותן.** אדם אחד קורא״ן ואין מפסיק בינתיים כדי לעמוד אחר ולקרות: **אפשר ס״ת חסרי**[יא]. ומשה קורא לו ס״ת לקום את ספר התורה הזה: **הקב״ה אומר.** ומשה אומר אחריו כדי שלא יטעה בכתב וכותב: **מכאן ואילך משה כותב בדמע.** [יב] ולא היה אומר אחריו מרוב לעגו: **כמו שנאמר להלן מפיו יקרא וגו׳.** שלא היה אומר אחריו משום דקיעות הוו: **לימא דלא כר״ש.** דליון דאמר ר״ש משה [יג] כתב הוו להו כשאר פסוקים ויפסיק ביניהם ויקרא אחר: **דאישתני.** דנכתב בדמע אישתני משאר [יד] ס״ת: **כחוטף מצוה.** ומצוה עבד אבל אי כתב הוה מצוה יתירה טפי: **פחות מכאן או יתר על כן לא יעשה.** [טו] שתפריס של חצורי הילעות יפין בה כשאין בהן יותר מדאי [טז]הלכך לא יעשה ילעות קצרות שלא יהו [יז] התפרים מקורבין יותר מדאי ולא ארוכות שלא להרחיקן יותר מדאי: **ולא ירבה בדפים.** לעשות שמנה בקלף אם קלף קטן הוא מפני שהדפין קצרים וגרמין כאגרות: **ולא ימעט בדפין.** לעשות [טז]ג׳ [יח] (ילעיה) אם ילעיה גדולה היא: **מפני שעיניו משוטטות.** כשהדפין רחבים וטועה בראשי השיטות: **נזדמנה לו יריעה שיש בה ט׳ דפין.** למדת (ג) האחרים ולריך לקצרה מפני שאמרו לא יתר על שמנה: **אלא ד׳ לבאן וה׳ לבאן.** כדי שלא תהא זו יתירה על זו יותר מדאי: **בד״א.** דלא ימעט ולא ירבה בדפין: **בתחלת הספר.** אבל בסופו אפילו אין לו לכתוב אלא פסוק אחד יכתבנו בכל הילעיה: **ואפילו דף אחד.** יעשה [יח] בכל הילעיה: **אלא אימא פסוק אחד בדף אחד.** אם רולה יעשה דף קצר [יט] מן תיבה אחת בשיטה אחת כדי שיגמור בסוף הדף: **שיעור גליון.** דס״ת: **ובחומשין.** שאינן עשויין לס״ת אבל עשויין הן בגליון דס״ת: **לא ימעט.** לעשות אותיות קטנות בשיטה עליונה ותחתונה מפני ריוח [כ] הגליון: **מפני ריוח שבין שיטה לשיטה.** כגון אם שרטט באמצע הדף [כא] שני שיטין שאין ריוח כדי שיעור ביניהם לא ימעט הכתב מפני אותו ריוח: לא **פסוק** אחד בדף אחד. ואף על גב דליכא ס׳ שיטין או שיטורין אחריני דמסכת סופרים ליכא למיתת בדף אחרון [יא]אף על פי שאי אפשר לו לסייס הדף בפסוק אחד [טו]כיון שיש בדפין אחרים ס׳ שיטין אלא אם כן יעשה בדף אחרון [כב] שיטין ארוכות. מ״ר: שלשה

אבל יתרות לית לן בה. יש טועים כשמסופקין בתיבה אם מליאה אם חסירה שעושין אותה מליאה משום דיתירות לית לן בה ולא מילתא היא דהכא מיירי ביתירות שגרגן דלא אמרינן דמיחזי כמנומר. מ״ר: **שמנה פסוקים שבתורה יחיד קורא אותן.** ה״ר משולם היה מפרש למעוטי שלא יקרא ס״ל עמו וקשה לר״ת דבימי החכמים לא היה רגילות שיסייע שליח ציבור לקורא בתורה כדמוכח בפ׳ שני דמגילה (דף כא: ושם) דאמרינן קראוה שניס ילאו משא״כ בתורה אלא כן עיקר כמו שפירש בקונטרס לאפוקי שלא יקראו זה אחר זה אותם ח׳ פסוקין כגון זה ד׳ וזה ד׳ או זה ה׳ וזה ג׳ ומה שנוהגין עכשיו שמסייע ס״ל לקורא בתורה כדי שלא לגייס את מי שאינו יודע לקרות כענין שמלינו במס׳ ביכורים (פ״ג מ״ו) שהתקינו שמקרין את הכל וכי היא דבפ׳ בתרא דגדה (דף עא.) שהתקינו שמטבילין כלים על גבי כל הנשיס. כב] מ״ר: **מכאן ואילך כתב יהושע.** מה שנוהגין לומר לילוק הדין בשבת במנחה פירש רב שר שלום גאון ◎על שנפטר משה רבינו באותה שעה לפיכך נמנעו מלעסוק בתורה משום דאמרי׳[יב] חכם שמת כל בתי מדרשות שבעיר בטילין וקשה דהא כתיב בן מאה ועשרים שנה אנכי היום ודרשינן[יג] היום מלאו ימי ושנותי ואם בשבת מת א״כ כתב היום מערב שבת ויש לתמוה דכתב על העתיד ולר״ש לא בעי למימר דהפסוק נאמר על העתיד מדקשיא ליה מהא דכתיב לקוח את ספר התורה הזה שמא על שם שעתיד יהושע כג] להשלימו ועוד קשה דבסדר עולם משמע דבשבעה באדר שמת משה בו ערב שבת היה דקתני ואחר הפסח בעשריס ושניס שבבו את העיר כל אנשי המלחמה הקף פעם אחת ויהי ביום השביעי וישכימו בבוקר וגו׳ רבי יוסי אומר יום שבת היה והשמש משהתחילו לסבב בו בכ״ב בניסן א״כ יום שביעי שהיה שבת כ״ח בניסן היה ומדכ״מ בניסן שבת שבעה באדר ערב שבת. מ״ר[יד]: **ומשה כותב.** יש ספריס דגרסי ומשה אומר וכותב ומומרא היא לכותבי ס״ת ומזוזה ותפילין אע״ג דמייתי ראיה מברוך שמא גם הוא היה עושה כן מ״ר ובקונטרס נמי גריס אומר וכותב ופירש טעם [יג](בברוך) וזה לשונו הקב״ה היה אומר ומשה אומר כד] (וכותב) אחריו כדי שלא יטעה בכתב וכותב מכאן ואילך משה כותב בדמע ולא היה אומר אחריו מרוב לעגו כמה שנאמר להלן מפיו יקרא וגו׳ שלא היה אומר אחריו משום דקיעות הוו. מ״ר: **אם הגיה בו אפי׳ אות אחת.** פירוש בס״ת שלקח מן השוק לא נחשב עוד כחוטף מצוה שהיה אצל תבירו בעבירה שהיה משהה ספר שאינו מוגה ומעלין על זה כאילו כתבו. מ״ר:

כגון למשפחותיכם ג״פ. ר״ת פי׳ בתיקון ס״ת שלו בשם רבינו חננאל שאמר בשם הגאון דהיינו כשהכתיבה דקה אבל כשהכתיבה גסה הכל לפי הנוי ויכול לעשות דפין בשיטין ארוכין לאין עיניו משוטטות כיון שהכתיבה גסה. מ״ר:

אבל יתרות לית לן בה אידך דאמר רב הכותב ס״ת ובא לגמור גומר ואפילו באמצע הדף מיתיבי [ט]הכותב ס״ת בא לו לגמור לא יגמור באמצע הדף כדרך שגומר בחומשין אלא [א]מקצר והולך עד סוף הדף כי קא אמר רב בחומשין והא ס״ת קאמר בחומשין של ס״ת איני והא״ר יהושע בר אבא אמר רב גידל אמר רב לעיני כל ישראל באמצע הדף ההיא באמצע שיטה איתמר רבנן אמרי אף באמצע שיטה רב אשי אמר באמצע שיטה [ב]דווקא [ב]והלכתא באמצע שיטה דווקא אמר רבי יהושע בר אבא אמר רב גידל אמר רב [ג]שמנה פסוקים שבתורה [ג]יחיד קורא אותן בבהכ״נ כמאן דלא כר״ש דתניא [א]וימת שם משה עבד יי׳ אפשר משה [ג]חי וכתב וימת שם משה אלא עד כאן כתב משה מכאן ואילך כתב יהושע בן נון דברי רבי יהודה ואמרי לה רבי נחמיה אמר לו ר״ש אפשר ס״ת חסר אות אחת וכתיב [ב]לקוח את ספר התורה הזה ושמתם אותו וגו׳ אלא עד כאן הקב״ה אומר ומשה [ג] [ד]כותב ואומר מכאן ואילך הקב״ה אומר ומשה כותב בדמע כמה שנאמר להלן [ב]ויאמר להם ברוך מפיו יקרא אלי את כל הדברים האלה ואני כותב על הספר בדיו לימא דלא כר״ש אפי׳ תימא ר״ש הואיל ואישתני אישתני וא״ר יהושע בר אבא אמר רב גידל אמר רב הלוקח ס״ת מן השוק כחוטף מצוה מן השוק כתבו [ד]מעלה עליו הכתוב כאילו קיבלו מהר סיני אמר רב ששת אם הגיה [ג] אפי׳ [ה]אות אחת מעלה עליו כאילו כתבו [ד] (סי׳ סגלם) [ו]ת״ר עושה אדם יריעה מבת שלש דפין ועד בת שמנה דפין [ו]פחות מיכן ויתר על כן לא יעשה [ז]ולא ירבה בדפין מפני שנראה אגרת [ח] ולא ימעט בדפין מפני שעיניו משוטטות אלא כגון למשפחותיכם [ט](למשפחותיכם למשפחותיכם) ג׳ פעמים [י]נזדמנה לו יריעה בת תשע דפים לא יחלוק שלש לכאן וששש לכאן אלא ארבע לכאן וחמש לכאן בד״א בתחלת הספר אבל בסוף הספר [יא] אפי׳ פסוק אחד ואפי׳ דף אחד פסוק אחד ס״ד אלא אימא פסוק אחד בדף אחד [יב]שיעור גליון מלמטה טפח מלמעלה ג׳ אצבעות ובין [ו]דף לדף כמלא ריוח [ז] רוחב שתי אצבעות ובחומשין מלמטה שלש אצבעות מלמעלה שתי אצבעות ובין דף לדף כמלא ריוח [ח] רוחב גודל ובין שיטה לשיטה כמלא שיטה ובין תיבה לתיבה כמלא אות קטנה ובין אות לאות כמלא חוט השערה [יא]אל ימעט אדם את הכתב לא מפני ריוח של מטה ולא מפני ריוח של מעלה ולא מפני ריוח שבין שיטה לשיטה ולא מפני ריוח שבין פרשה לפרשה [כ]נזדמנה לו תיבה בת חמש אותיות לא יכתוב שתים בתוך הדף ושלש חוץ לדף אלא

מסורת הש״ס

גמ׳ ו) מס׳ סופרים פ״ג **ב)** ב״ב טו. **ג)**[מת כך אותא בב״ב] **ד)**[אומר וכותב כל״ל וכ״ל בב״ב] **ה)** רש״ק מ״ז ול״ק מקייס הגירסא בשם הרמב״ם **רש״י ו)** רש״א הגיה אלא כשכותב ומגיה בין השיטין **ז)** ע״כ שייך לעיל **ח)** נ״א ומיהו **ט)** ל״ל ג׳ דפין גדולות ורחבות אם כו׳ **תוס׳ י)**[מ״ק כב. ע״ש היטב] **יא)** ר״ה יא. **יב)** [ועי׳ בהרא״ש פ׳ ע״פ סימן יג] ל״ק מ״ז **יד)** כיון שיש בדפין אחרים ס׳ שיטין אע״פ שאי אפשר לו לסייס הדף בפסוק אחד יעשה בדף אחרון אותיות ארוכות הס״ד ל״ק **טו)** מהרש״א מגיה כמו

הגהות הב״ח

(א) **רש״י** ד״ה הוה ליה יתירות ל״ל קודם ד״ה אבל וכו׳ אלא גורלן דלא אמר מחזי כמנומר אלא כשכותב:

(ב) ד״ה בחומשין וכו׳ מפסיסס בגרון בחר:

(ג) ד״ה שמנה וכו׳ למדת השורות ולרך:

גליון הש״ס

תוס׳ ד״ה מכאן וכו׳ **על שנפטר משה רבינו באותה שעה.** עי׳ סוטה דף יג ע״ב רש״י ד״ה דיו זוגי:

הגהות

תוס׳ ד״ה מכאן. **בעשרים ושנים בניסן.** לל״ל: (יעב״ן)

תורה אור

גמ׳ א) וַיָּמֹת שָׁם מֹשֶׁה עֶבֶד יְיָ בְּאֶרֶץ מוֹאָב עַל פִּי יְיָ: (דברים לד, ה)

ב) לָקֹחַ אֵת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה וְשַׂמְתֶּם אֹתוֹ מִצַּד אֲרוֹן בְּרִית יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וְהָיָה שָׁם בְּךָ לְעֵד: (דברים לא, כו)

ג) וַיֹּאמֶר לָהֶם בָּרוּךְ מִפִּי יִקְרָא אֵלַי אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַאֲנִי כֹתֵב עַל הַסֵּפֶר בְּדִיו:

(ירמיהו לו, יח)

רש״י ד) וַיָּמֶת יוֹסֵף בֶּן מֵאָה וְעֶשֶׂר שָׁנִים וַיְחַנְּטוּ אֹתוֹ וַיִּישֶׂם בָּאָרוֹן בְּמִצְרָיִם: (בראשית נ, כו)

ה) כִּי עֲנַן יְיָ עַל הַמִּשְׁכָּן יוֹמָם וְאֵשׁ תִּהְיֶה לַיְלָה בּוֹ לְעֵינֵי כָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּכָל מַסָּעֵיהֶם: (שמות מ, לח)

ו) אֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אֶת מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינָי: (ויקרא מ, לד)

ז) אֵלֶּה הַמִּצְוֹת וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ בְּיַד מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעַרְבֹת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יְרֵחוֹ: (במדבר לו, יג)

מסכת מקואות

פרק ז׳ משנה א׳

יֵשׁ מַעֲלִין אֶת הַמִּקְוֶה וְלֹא פּוֹסְלִין, פּוֹסְלִין וְלֹא מַעֲלִין, לֹא מַעֲלִין וְלֹא פּוֹסְלִין. אֵלּוּ מַעֲלִין וְלֹא פּוֹסְלִין, הַשֶּׁלֶג, וְהַבָּרָד, וְהַכְּפוֹר, וְהַגְּלִיד, וְהַמֶּלַח, וְהַטִּיט הַנָּרוֹק.

עין משפט נר מצוה

קיב א ב מיי׳ פ״ז מהל׳ תפילין הל׳ ז טוש״ע י״ד סימן ערב סעיף ד:

קיג ג מיי׳ פי״ג מהל׳ תפלה הלכה ו סמג עשין יט טוש״ע א״ח סי׳ תכח סעיף ז:

קיד ד ה מיי׳ פ״ז מהל׳ תפילין וס״מ הל״א סמג עשין כד טוש״ע י״ד סימן ער סעי׳ א:

קטו ו מיי׳ פ״ע מהל׳ תפילין וס״מ הל׳ ב סמג עשין כה טוש״ע י״ד סימן ערב סעי׳ ג:

קטז ז מיי׳ שם פ״ז הל׳ ד טוש״ע י״ד סי׳ ערב סעי׳ ב:

קיז ח מיי׳ שם פ״ע הל׳ יב טוש״ע שם סעי׳ ג:

קיח ט מיי׳ שם הל״ב טוש״ע י״ד סימן רעג סעי׳ א:

קיט י מיי׳ שם פ״ז הל׳ ה טוש״ע שם סעי׳ ב:

קכ כ מיי׳ שם טוש״ע שם סעיף ג:

פניני רש״י

כמאן דלא כר״ש. לימא ר״י היא. דאמר לא כתבם משה לפיכך נשתנו משאר תורה ולא אמר כר״ש: (ב״ב טו. ד״ה לימא ר״י)

שיטה מקובצת

א) דוקא. ולעולם בסוף ולפיכך אין להקפיד ביריעה אחרונה אם הוא פחות מג׳ דפין ואע״ג דאמרינן לקמן עושה אדם יריעה של ג׳ דפין באחרונה אין להקפיד כדי לכוון לעיני כל ישראל באמצע השיטה ובסוף הדף: **ב)** הקב״ה אומר ומשה אומר וכותב. מכאן שצריך לקרות לאדם כשהוא כותב ס״ת תפילין או מזוזה: **ג)** הגיה בו אפי׳: **ד)** סי׳ עגלם ואות ס׳ נמחק: **ה)** ולא יטעו כגון אם שירטט למטה כל כך שלא השאיר למטה טפח או למעלה ד׳ אצבעות או שלא הניח בין שיטה לשיטה כמלא שיטה אם אינו ממעט בכתיבתו **ו)** לא יטעו בין פרשה לפרשה כגון אם כתב בשיטה ג׳ תיבות או ד׳ והנרצך לחניח פרשה סתומה ולהתחיל בסוף אותה שיטה לא יטעו כתיבתו כדי להשלים התיבה של סוף שיטה אלא יצמצם בשיטה שלמעלה הימנה כדי לעשות פרשה סתומה כהלכתה: **ו)** אפי׳ פסוק אחד עיין בהרא״ש הס״ת: **ז)** ריוח שתי תיבת רוחב נמחק: **ח)** ריוח גודל ותיבת רוחב נמחק: **ט)** הדף ובחינם פי׳ כן אלא נראה לפרש אף באמצע השיטה וה״ה בסוף השיטה ולעולם בסוף הדף. תו״ח: **י)** מרימת שם משה: **יא)** חסר אות אחת ומשה קורא לו ס״ת דכתיב לקוח: **יב)** בדמע או שלא היה אומר: **יג)** משה כתבו: **יד)** משאר פסוקי דס״ת: **טו)** יעשה מפני שתפרים: **טז)** יהיו התפירות מקורבין: **יז)** לעשות ג׳ ביריעה אם יריעה גדולה היא: **יח)** יעשה מכל היריעה הס״ד ומה״ד פסוק אחד ס״ד הא אמרינן לעיל דצריך לגמור בסוף הדף וא״כ היכא משכחת לה שימלא פסוק אחד כל היריעה: **יט)** קצר מתיבה: **כ)** ריוח הגילינות הס״ד: **כא)** הדף שהם שני: **כב)** הנשים ריש מפרשים יחיד קורא אותם שאין צריך לקרות במגין של עשרה דאמרינן אין קורין בתורה פחות מעשרה בני אדם ובהגך ח׳ פסוקים אין לחוש: **כג)** להשלימו אבל לרבי יהודה נאמר הפסוק על העתיד: **כד)** תיבת וכותב נמחק: **כה)** בדף אחרון תיבות ארוכות מ״ר הס״ד ותיבת שיטין נמחק:

ط) גלאה דל״ל וכן לא ימעט מפני רוח שבין פרשה וכו׳.